

Elemzések a gazdasági és
társadalompolitikai döntések
előkészítéséhez 18.

2000 . október

Budapest, 2000 . december

Az elemzés a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült.

Készítette: Gábos András

TÁRKI
Társadalomkutatási Intézet Rt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309-7676
Fax: 309-7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Összegzés

A TÁRKI 2000. októberében Omnibusz-adatfelvételt végzett 1524 fős, országos mintán. A minta valószínűségi minta, mely többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. A minta fő jellemzője, hogy minden felnőtt embernek egyenlő volt az esélye arra, hogy ő legyen a válaszadásra felkért személy. A kiválasztott személyek egy részének kiesése (válaszmegtagadások, elköltözések stb.) miatti mintatorzulást négydimenziós (korcsoport, nem, iskolai végzettség, lakóhely) súlyozással korrigálták. A mintavételi eljárásból fakadó hibahatár $\pm 2,6\%$. Ez azt jelenti, hogy - mintavételi okokból - a teljes mintából becsült adatok 95%-os valószínűséggel ennél nagyobb mértékben nem térnek el azokról, melyeket a teljes népesség megkérdezése esetén regisztrálnánk. A teljes hiba ennél nagyobb lehet az adatfelvétel pontosságának és a kérdésekre adott érvényes válaszok arányának függvényében.

Az adatfelvétel eredményeit az alábbiak szerint összegezhethetjük:

- A magyar lakosság 2000. októberében – miközben a vélemények hónapok óta változatlanok – összességében továbbra is kedvezőtlenül ítéli meg mind saját anyagi, mind pedig az ország gazdasági helyzetét. Az általunk kérdezett négy dimenzió (saját anyagi helyzet, saját kilátások, ország gazdasági helyzete, gazdasági kilátások) közül a saját anyagi és a gazdasági helyzettel kapcsolatos várakozások kis mértékben javultak, nem is elsősorban a legutóbbi adatokhoz képest, hanem a két, illetve négy utolsó hónap összehasonlításában.
- A magyar állampolgárok inkább elégedetlenek, mint elégedettek a kormány és az ellenzék, választások óta nyújtott tevékenységével, valamint a demokrácia működésével, miközben az ellenzék teljesítményét valamivel kevésbé érzik rossznak, mint a kormányét. A szeptemberi adatokhoz képest csak a demokrácia megítélésében láthatunk, alig észrevehető, de pozitív változást.
- A magyar lakosság szerint a gazdaggá válás legfontosabb meghatározója az emberek kapcsolati tőkéje. A válaszadók a befolyásos emberek ismeretében és a jó politikai kapcsolatokban látják a meggazdagodás legbiztosabb útját. Fontos, de a kapcsolati tőkénél kevésbé meghatározó a magyar lakosság szerint a nem szerzett képességek (vele született képességek, szerencse) megléte és bizonyos belső tulajdonságok (ambíció, kockázatvállalás), a szerzett képességek (iskolázottság, szakképzettség) pedig még hátrébb sorolódtak. Ma Magyarországon mindenekelőtt lakáskörülményei, autóinak minősége és száma, valamint jövedelme alapján döntenek el valakiről, hogy gazdag-e.
- A szegénnyé válás meghatározói között a belső tulajdonságok (lustaság, ambíció hiánya) említése volt a leggyakoribb, a legtöbben tehát egyértelműen az egyénre hárítják a szegénnyé válás felelősségét. Ezt erősíti az a szerzett képességeknek tulajdonított szerep, mely jóval fontosabbnak bizonyult, mint a gazdaggá válás meghatározóinak értékelése során. A szegényeket a munkajövedelem hiánya, ezzel összefüggően a rendszeres pénzhány és a lakáskörülmények különböztetik meg a társadalom többi tagjától.

- A három visegrádi ország (Magyarország, Csehország és Lengyelország) lakói saját nemzetük után a nyugati-fejlett országok lakót tartják a legrokonszenvesebbnek, és – a romák után – a kelet-európai régió gazdaságilag legkevésbé fejlett nemzeteinek tagjait (oroszkat, ukránokat, románokat, szerbeket) a legellenszenvesebbnek. A rokonszenvek és ellenszenvek skáláját erősen meghatározzák a múltból táplálkozó – pozitív, de főként negatív – kollektív élmények.

1. Vélemények az állampolgárok saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról

Ahogy minden hónapban, úgy 2000. októberében is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik saját anyagi helyzetüket, és milyen kilátásokkal néznek jövőjük elébe. Megkérdeztük továbbá őket arról is, hogy miként vélekednek az ország gazdasági helyzetéről, és milyen várakozásaik vannak a kérdés időpontját követő egy évre vonatkozóan. Mind a négy kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk.

1.1. Szubjektív helyzetértékelés – az állampolgárok anyagi helyzete

A magyar lakosok saját anyagi helyzetükre vonatkozó értékelése októberben sem mutat számottevő változást a korábbi hónapok adataihoz viszonyítva. A válaszok átlaga az előző hónaphoz képest két századpontos – statisztikai értelemben nem szignifikáns mértékben – csökkent, értéke 2,60 (szeptemberben 2,62).

A népesség átlagánál jobbnak értékelik saját anyagi helyzetüket a 40 év alattiak (2,74), a felsőfokú végzettségűek (2,96), az érettségizettek (2,77), a legfelső jövedelmi ötödhöz tartozók (2,99), továbbá a vezető és értelmiségi foglalkozásúak (2,95).

Nem történt érdemi változás a saját anyagi helyzettel kapcsolatos kilátások esetében sem. A múlt hónaphoz képest egy századpontos, pozitív irányú változás történt (a válaszok átlaga 2,86, augusztusban 2,85), ezt azonban statisztikai szempontból nem tekinthetjük szignifikánsnak. Az ötfokú skálán mért válaszok megoszlása sem mutat érdemleges változásokat.

Az átlagnál optimistábbaknak mondhatjuk a 40 év alattiakat (3,07), a diplomásokat (3,07), az érettségizetteket (2,99), a legfelső jövedelmi kategóriába tartozókat (2,99), a vezetőket, értelmiségieket (2,95), valamint a budapestieket (2,91).

1.1.-1.2. táblázat. Vélemények az állampolgárok jelenlegi és jövőbeli saját anyagi helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	N=	%
nagyon jó	3	0,2
jó	104	6,9
nem is jó, nem is rossz	851	55,9
rossz	403	26,5
nagyon rossz	161	10,6
<i>Összesen</i>	<i>1522</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,60</i>	
nem tudja, nem válaszolt*	2	0,1

	N=	%
sokkal jobb, mint most	8	0,6
jobb, mint most	294	20,5
ugyanilyen	681	47,5
rosszabb, mint most	383	26,7
sokkal rosszabb, mint most	67	4,7
<i>Összesen</i>	<i>1434</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,86</i>	
nem tudja, nem válaszolt*	90	5,9

*az összes megkérdezett százalékában

1.2. Szubjektív helyzetértékelés – az ország gazdasági helyzete

Az ország jelenlegi gazdasági helyzetének megítélése nem változott szignifikáns módon a szeptemberi adatokhoz képest. Az októberi válaszok átlaga 2,64, ami három századponttal magasabb ugyan, mint szeptemberben volt (2,61), de statisztikai értelemben nem beszélhetünk változásról. A megkérdezettek közel kétötöde rossznak vagy nagyon rossznak véli az ország gazdasági helyzetét, és csupán 8%-uk elégedett többé-kevésbé azzal. A válaszadók 54%-a közepesre értékeli a magyar gazdaság teljesítményét.

A teljes minta válaszaiból kapott átlagnál magasabb átlagokat regisztrálhatunk a felsőfokú végzettségűek (2,89), és a vezető és értelmiségi foglalkozásúak (2,83) esetében.

A szeptemberi adatokhoz képest nem változtak szignifikáns mértékben az ország gazdasági kilátásaival kapcsolatos értékelések sem, igaz a legutóbbi négy hónap tekintetében egy viszonylag számottevő pozitív változást tapasztalhatunk. Az e havi átlag 3,02, és ez megegyezik az előző hónapban regisztrált értékkel. A válaszadók fele semmilyen változásra nem számít a következő egy év során, a pozitív és negatív változásra számító arányában nincs észlelhető különbség.

A férfiak (válaszok átlaga 3,03), a 40 év alattiak (3,07), a diplomások (3,22), az érettségizettek (3,11), a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (3,12), a vezetők, értelmiségiek (3,20), az önállók, vállalkozók (3,03), valamint a fővárosban (3,10) és a nagyobb vidéki városokban élők (3,02) között már többen vannak a gazdasági helyzet javulására, mint annak rosszabbodására számító.

1.3. – 1.4. táblázat. Vélemények az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

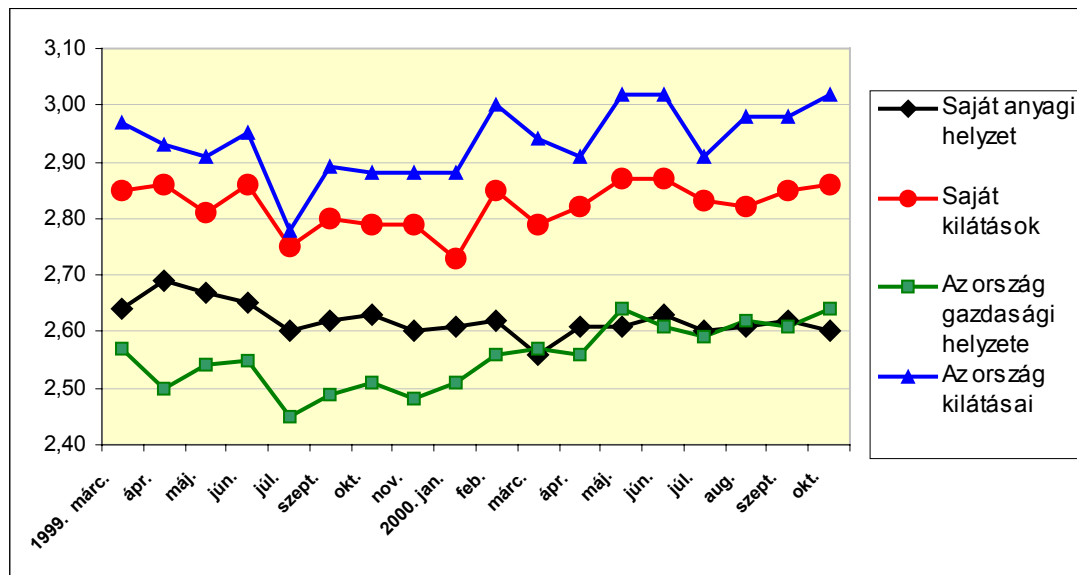
	N=	%
nagyon jó	1	0,1
Jó	108	7,4
nem is jó, nem is rossz	790	54,1
Rossz	483	33,1
nagyon rossz	78	5,3
<i>Összesen</i>	<i>1461</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,64</i>	
nem tudja, nem válaszolt*	63	4,1

	N=	%
sokkal jobb, mint most	8	0,6
jobb, mint most	337	24,2
Ugyanilyen	755	54,1
rosszabb, mint most	260	18,6
sokkal rosszabb, mint most	35	2,5
<i>Összesen</i>	<i>1395</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,02</i>	
nem tudja, nem válaszolt*	129	8,5

*az összes megkérdezett százalékában

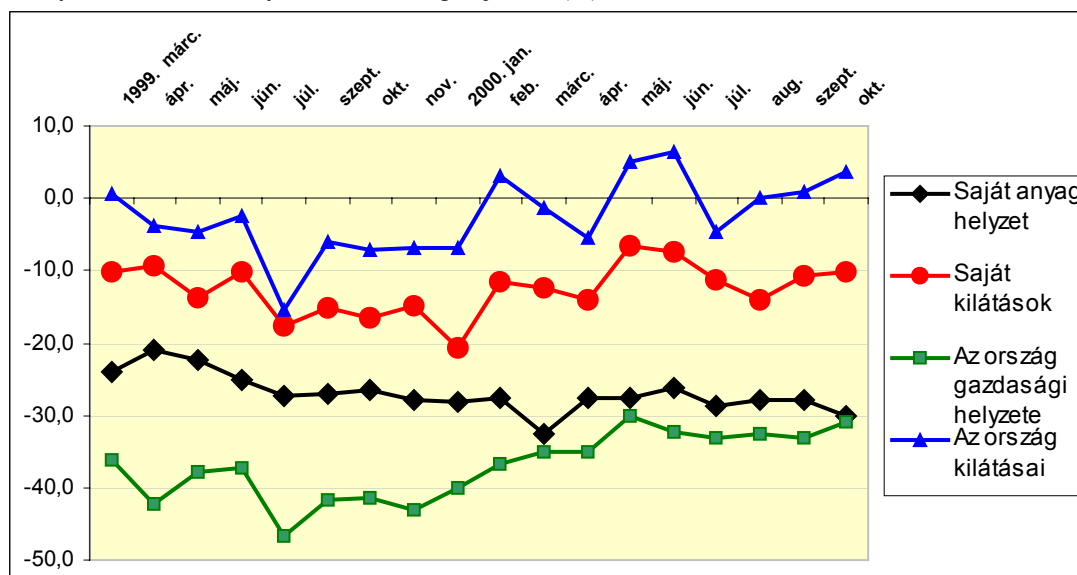
1.1. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – a válaszok átlagainak időbeli összehasonlítása

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban, egy ötfokú skálán értékelt vélemények átlagát jelölik (1 – nagyon rossz, 5 – nagyon jó).

1.2. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – időbeli összehasonlítás

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban megfogalmazódott negatív és pozitív vélemények érvényes százalékos arányainak különbségeit jelölik (%).

1.5. táblázat. Az állampolgárok saját- és az ország helyzetének szubjektív megítélése – társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Jelenlegi anyagi helyzet	Anyagi helyzet egy év múlva	Az ország jelenlegi gazdasági helyzete	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva
NEM				
Férfi	2,63	2,89	2,70	3,08
Nő	2,56	2,82	2,58	2,96
<i>Együtt</i>	<i>2,60</i>	<i>2,86</i>	<i>2,64</i>	<i>3,02</i>
<i>N=</i>	<i>1522</i>	<i>1434</i>	<i>1461</i>	<i>1395</i>
ÉLETKOR				
18-39	2,74	3,07	2,64	3,11
40-59	2,49	2,72	2,64	2,97
60-	2,51	2,69	2,62	2,93
<i>Együtt</i>	<i>2,60</i>	<i>2,86</i>	<i>2,64</i>	<i>3,02</i>
<i>N=</i>	<i>1522</i>	<i>1434</i>	<i>1461</i>	<i>1395</i>
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
legfeljebb általános iskola	2,40	2,68	2,53	2,94
szakmunkásképző	2,56	2,87	2,62	2,99
érettségi	2,77	2,99	2,70	3,07
felsőfokú	2,96	3,07	2,89	3,21
<i>együtt</i>	<i>2,60</i>	<i>2,86</i>	<i>2,64</i>	<i>3,02</i>
<i>N=</i>	<i>1522</i>	<i>1434</i>	<i>1461</i>	<i>1395</i>
JÖVEDELMI HELYZET				
legalsó ötöd	2,13	2,63	2,41	2,88
második ötöd	2,45	2,72	2,61	2,92
harmadik ötöd	2,56	2,86	2,67	3,01
negyedik ötöd	2,62	2,87	2,69	2,93
legfelső ötöd	2,99	3,04	2,83	3,18
<i>együtt</i>	<i>2,56</i>	<i>2,83</i>	<i>2,64</i>	<i>2,99</i>
<i>N=</i>	<i>988</i>	<i>943</i>	<i>956</i>	<i>917</i>
FOGLALKOZÁS				
alkalmazott	2,52	2,84	2,61	2,98
önálló, vállalkozó	2,60	2,80	2,61	3,02
vezető, értelmiségi	2,95	2,95	2,81	3,22
<i>együtt</i>	<i>2,58</i>	<i>2,84</i>	<i>2,64</i>	<i>3,01</i>
<i>N=</i>	<i>1396</i>	<i>1325</i>	<i>1344</i>	<i>1286</i>
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA				
Budapest	2,72	2,91	2,73	3,07
megyei jogú város	2,68	2,92	2,72	3,07
város	2,57	2,84	2,57	2,93
község	2,51	2,80	2,59	3,02
<i>együtt</i>	<i>2,60</i>	<i>2,86</i>	<i>2,64</i>	<i>3,02</i>
<i>N=</i>	<i>1522</i>	<i>1434</i>	<i>1461</i>	<i>1395</i>

2. A politika szereplőinek és a demokrácia állapotának lakossági megítélése

Októberben sem történt lényegesnek mondható változás a kormány vagy az ellenzék tevékenységének értékelésében. A kormány megítélése az érvényes válaszok átlaga alapján egy századponttal javult (2,28, szeptemberben 2,27), ez a változás azonban statisztikai értelemben nem szignifikáns. A kormány tevékenységét inkább rossznak ítélik aránya másfélszerese azokénak, akik annak működését inkább pozitívnak minősítik.

A kormány tevékenységével a férfiak valamelyest elégedettebbek, mint a nők. A 18-29 évesek (2,38), valamint a 70 éven felüliek (2,36) a legkevésbé, az 50-59 évesek viszont a leginkább (2,17) elégedetlenek. A többi korcsoport esetében nem tapasztalhatunk jelentős eltéréseket a teljes népesség átlagához képest. A felsőfokú végzettségűek (2,43) sokkal kevésbé negatív véleményt fogalmaznak meg a kormány eddigi teljesítményéről, mint a szakmunkás képzettségűek (2,18). A felső vezetők (2,39) és az értelmiségiek (2,45) lényegesen jobb véleménnyel vannak az Orbán-kormány tevékenységéről, mint például a mezőgazdaságban foglalkoztatottak (2,19) vagy a szakmunkások (2,20).

2.1. táblázat. Az Orbán-kormány tevékenységének megítélése

(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	68	5,0
Inkább pozitívan	483	35,3
Inkább negatívan	583	42,6
Egyértelműen negatívan	234	17,1
<i>Összesen</i>	<i>1368</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,28</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	156	10,3

*az összes megkérdezett százalékában

Az ellenzék tevékenységének megítélése immár negyedik hónapja stagnál, a válaszok átlaga egy századponttal kisebb (2,43) ugyan, mint az előző hónapban volt (2,44), de ez a különbség nem tekinthető szignifikánsnak. Az inkább pozitív véleményt formálók aránya (43%) ebben a hónapban is kis mértékben alatta maradt az inkább negatívan vélekedőkének (45%), az egyértelműen negatív minősítést adók aránya (8%) pedig kétszerese volt az egyértelműen pozitívan vélekedőkének (4%). Továbbra is különbség mutatkozik abban a tekintetben, hogy a négyfokú skála két szélső kategóriájába arányosan kevesebb válasz érkezik az ellenzék, mint a kormány megítélésekor. Az ellenzék tevékenységének értékelésekor a bizonytalanok aránya továbbra is kétszerese a kormány megítélése esetében regisztráltnak.

A válaszok átlaga 2,43. Ettől csupán az alsó szintű vezetők (2,54) és a kisebb városokban élők (2,55) válaszainak átlaga tér el statisztikailag szignifikáns mértékben. Az ellenzék működésének megítélésénél lényegesen kisebb különbségek tapasztalhatóak az egyes társadalmi csoportok között, mint a kormány esetében.

2.2. táblázat. Az ellenzék munkájának megítélése

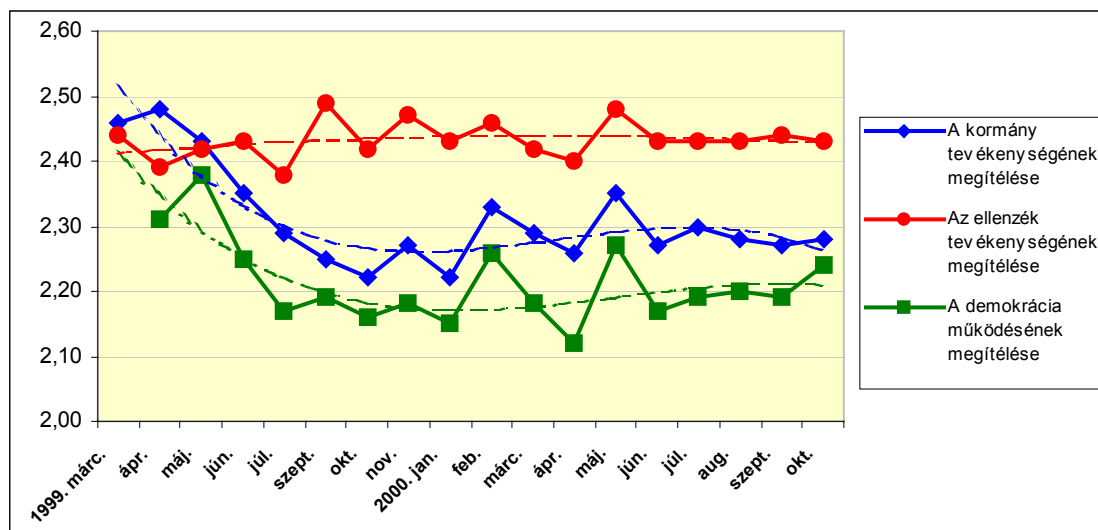
(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	45	3,8
Inkább pozitívan	512	43,4
Inkább negatívan	526	44,6
Egyértelműen negatívan	97	8,2
Összesen	1180	100,0
Átlag	2,43	
Nem tudja, nem válaszolt*	344	22,6

*az összes megkérdezett százalékában

2.1. ábra. A kormány és az ellenzék tevékenységének megítélése időbeni összehasonlításban.

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. március óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok a válaszok a négyfokú skálán (1 – egyértelműen negatív, 4 – egyértelműen pozitív) mért válaszok átlagait jelentik az adott kérdésben, az adott hónapban.

A magyar demokrácia megítélésének öt századpontos javulását tapasztalhattuk ebben a hónapban (a válaszok átlaga 2,19-ről 2,24-re nőtt). 6,2% annak valószínűsége, hogy ez a különbség nem különbözik nullától. Ez év szeptemberében az elégedetlenek aránya másfélszerese volt az elégedettekének.

Az átlagosnál elégedettebbnek mutatkoznak a 18-29 évesek (2,36) és a 70 év felettek (2,34), a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (2,35), valamint az alsó szintű vezetők (2,47). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál pozitívabban nyilatkozik a demokrácia magyarországi működéséről. Az ellenzék és a demokrácia működésének megítélése között nem tapasztalható hasonlóan erős kapcsolat.

2.3. táblázat. Elégedettség a demokrácia működésével (az érvényes válaszok százalékában, négyfokú skálán: 4 – nagyon elégedett, 1 – nagyon elégedetlen)

	N=	%
Nagyon elégedett	9	0,7
Elégedett	534	38,1
Elégedetlen	646	46,0
Nagyon elégedetlen	214	15,3
<i>Összesen</i>	<i>1404</i>	<i>100,0</i>
Átlag	2,24	
Nem tudja, nem válaszolt*	120	7,9

*az összes megkérdezett százalékában

3. A gazdagok és a szegények percepciója a magyar lakosság körében

Az októberi adatfelvétel során arra is kíváncsiak voltunk, hogy a felnőtt korú lakosság mit gondol a gazdaggá, illetve a szegénnyé válás útjairól, meghatározóiról, hogyan azonosítja a társadalom szegény és gazdag tagjait.

Először arra kértük a válaszadókat, hogy mondják meg szerintük mely tényezők határozzák meg leginkább a gazdaggá válást a mai Magyarországon. Több ilyen tényezőt soroltunk fel, a megkérdezetteknek egy ötfokú skálán kellett véleményüket elhelyezni arra vonatkozóan, hogy melyik mennyire fontos szerepet játszik a gazdaggá válásban.

Az adatok meglehetősen egyértelmű képet mutatnak: a válaszadók szerint ma Magyarországon az emberek kapcsolati tőkéje játszik döntő szerepet abban, hogy gazdaggá válnak-e vagy sem. Az érvényes válaszok alapján számított átlagok szerint a befolyásos emberek ismerete és a jó politikai kapcsolatok léte a gazdaggá válás legmarkánsabb meghatározói. Szembetűnő, hogy a szerzett képességek, bár alapvetően fontosnak mutatkoznak, relatíve kis súlyt kapnak. A jó szakma, a magas iskolai végzettség csak a rangsor alsó részében kapnak helyet, a kemény munka pedig 3,22-es átlaggal a legutolsó a felsorolt tényezők között. Ezzel szemben a válaszadók döntő többsége szerint a születéssel együtt járó társadalmi státusz és az öröklött képességek, vagy a szerencse erőteljes meghatározói a gazdaggá válásnak.

A 3.1. táblázatban ismertetett rangsor nem változik lényegesen, akkor ha különböző életkorú és iskolai végzettségűek között vizsgáljuk. Megfigyelhető ugyanakkor, hogy például a 60 éven felüliek valamivel nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az iskolai végzettségnek és a jó szakmának, mint a 40-59 évesek. Minél idősebb valaki, annál nagyobb szerepet tulajdonít a szerencsének. Az iskolai végzettség esetében is tapasztalhatunk hasonló, kisebb különbségeket. Minél magasabb iskolai végzettsége van valakinek, annál kisebb jelentőséget tulajdonít a magas iskolai végzettségnek, a vele született képességeknek, a szerencsének. Érdekes képet kapunk, ha a jövedelmi helyzet alapján vizsgáljuk a válaszok megoszlását. A háztartás egy főre jutó nettó jövedelmének a medián jövedelemhez viszonyítása révén nyert változó vizsgálata azt mutatja, hogy a medián jövedelem felénél alacsonyabb, és a medián jövedelem kétszeresénél magasabb jövedelemmel rendelkezők általában nagyobb fontosságot tulajdonítanak az általunk felsorolt tényezőknek, mint a közepes jövedelműek. Ez alól csak a két kapcsolati hálóra vonatkozó kivétellel, azokat a közepes jövedelműek tartották fontosabbnak a többiekénél.

Arra is megkértük a válaszadókat, hogy írják le, szerintük mi jellemző ma egy gazdag emberre, családra, milyen körülmények között, hogyan élnek. A kérdés nyitottan hangzott el, minden választ utólag kódoltunk.

A megkérdezettek közül a legtöbben a lakáskörülményeik, az autóik (azok minősége és száma) és a jövedelmük alapján definiálják a gazdagokat. Magas (egyharmad körüli) volt ugyanakkor a luxusfogyasztást és a nyaralást, üdülést említők aránya is. A lakosság szerint a gazdagság fontos mutatója még a lakóhely környezete. A jellemzők – az említők aránya szerint – egy következő csoportját alkotják a vállalkozás, a gazdasági tulajdon megléte, a szabadidő felhasználása, az öltözködés és a gyermekek taníttatása. Csak nagyon kevesen említették például a kulturális fogyasztást, a foglalkozást, vagy az étterembe járást, mint olyan jellemzőket, melyek alapján egyértelműen eldönthető, hogy az illető személy vagy család gazdag-e (3.2. táblázat).

3.1. táblázat. Abban, hogy valaki ma Magyarországon gazdag, mennyire számít az, hogy ...(öt fokú skálán adott érvényes válaszok jellemzői, 5 – nagyon számít, 1 – egyáltalán nem számít)

	Válaszok átlaga	Válaszok módusza	St. eltérés	N=	Nem tudja, nem válaszolt* (%)
befolyásos embereket ismer	4,41	5	0,82	1487	2,4
jó politikai kapcsolatai vannak	4,34	5	0,94	1465	3,9
gazdag családban született	4,18	5	1,14	1492	2,1
törekvő, ambiciózus	4,12	5	0,89	1485	2,6
mennyire szerencsés	3,98	5	1,01	1494	2,0
milyen vele született képességei vannak	3,96	4	0,99	1485	2,6
mer kockázatot vállalni	3,76	4	0,95	1467	3,7
jó szakmája van	3,76	4	1,04	1487	2,4
magas iskolai végzettsége van	3,56	4	1,17	1493	2,0
keményen dolgozik	3,22	3	1,26	1498	1,7

*Az összes megkérdezett százalékában.

Megjegyzés: a táblázat a felkínált válaszokat átlaguk szerint, csökkenő sorrendben tartalmazza.

3.2. táblázat. Milyen körülmények között élnek ma a gazdagok Magyarországon?

	N=	Érvényes választ adók %-ában
lakáskörülmények	702	51,2
autó	677	49,4
jövedelem	658	48,0
luxusfogyasztás, költsékezés	516	37,6
nyaralás	411	30,0
lakóhely, lakókörnyezet	196	14,3
vállalkozás, gazdasági tulajdon	130	9,5
szabadidő felhasználás	121	8,8
öltözködés	117	8,5
gyermek taníttatása	117	8,5
társas kapcsolat	89	6,5
meztakarítás, befektetés	85	6,2
étterembe járás	60	4,4
foglalkozás	58	4,2
kulturális fogyasztás	47	3,4
Nem tudja, nem válaszolt*	153	10,0

*Az összes megkérdezett százalékában.

Megjegyzés: a kérdés nyitottan hangzott el, több válasz is lehetséges volt.

Hasonlóképpen jártunk el a szegények esetében is. Az előzőek során leírt módon tettünk kísérletet arra, hogy meg tudjuk, milyen meghatározói vannak az emberek szerint a szegénnyé válásnak. Minden általunk felsorolt tényezőt meglehetősen fontosnak ítélték a megkérdezettek, az érvényes válaszok átlagai nem térnek el számottevően egymástól. Ezzel együtt megállapíthatjuk, hogy mindenekelőtt

a belső tulajdonságok (a szorgalom és az ambíció hiánya) és a megszerezhető képességek hiányosságai (tanulatlanság, a szakképzettség hiánya) bizonyultak meghatározónak. Az első két meghatározó fontossága nő a válaszadó életkorával és csökken az iskolai végzettség fokával. A szakképzettség hiányosságait a középkorúak és az alacsonyabb iskolai végzettségűek tartják fontosabbnak. A társadalmi helyzetnek (lakóhely, szegény családi háttér, sok gyermek, hátrányos megkülönböztetés) kevésbé jelentős szerepet tulajdonítottak, bár az abszolút számokat tekintve a különbségek nem igazán számottevőek. Minél idősebb valaki, annál hangsúlyosabbnak véli a sok gyermek szegénységi kockázatot növelő hatását. A lakóhely fontosságát elsősorban középkorúak és az alacsonyabb iskolai végzettségűek hangsúlyozták.

3.3. táblázat. Abban, hogy valaki szegény lesz, mennyire számít az, hogy

...(öt fokú skálán adott érvényes válaszok jellemzői, 5 – nagyon számít, 1 – egyáltalán nem számít)

	Válaszok átlaga	Válaszok módusza	St. eltérés	N=	Nem tudja, nem válaszolt* (%)
nem szeret dolgozni	4,29	5	1,09	1500	1,6
tanulatlan	4,21	5	1,03	1499	1,6
tehetségtelen	4,15	5	1,01	1489	2,3
nem elég törekvő	4,13	5	0,94	1493	2,0
elmaradt vidéken él	4,00	5	1,06	1497	1,8
nincs megfelelő szakképzettsége	3,91	5	1,09	1494	2,0
balszerencsés	3,86	5	1,07	1487	2,4
szegény családban született	3,79	5	1,26	1500	1,6
sok gyermeke van	3,76	5	1,16	1492	2,1
származása miatt hátrányosan megkülönböztetik	3,70	5	1,23	1467	3,7
nem mer kockáztatni	3,67	3	1,05	1460	4,2

*Az összes megkérdezett százalékában.

Megjegyzés: a táblázat a felkínált válaszokat átlaguk szerint, csökkenő sorrendben tartalmazza.

A szegények esetében is kíváncsiak voltunk arra, hogy mely jegyek alapján azonosítja őket a lakosság. A gazdagokkal ellentétben elsősorban nem a külsődleges jegyek, hanem a külsődleges jegyek mögött meghúzódó legfontosabbnak feltételezett ok, a munkajövedelem, a kereset hiánya került említésre. Ezt követik csak az olyan jellemzők, mint a rendszeres pénzhiány, a lakáskörülmények, a fogyasztás hiánya, vagy a jövedelmi helyzetet tükröző étkezés. Ugyancsak sokan vélték úgy, hogy a szegénység velejárója és jó mutatója a munkanélküliség, a közműtartozások vagy az öltözködés milyensége. A válaszadók 10%-a szerint a szegények szociális jövedelmekből segélyekből élnek. Meglepően alacsony volt azok aránya, akik a szegénységhez alkoholizmust vagy valamilyen betegséget társítottak. Nem érte el az érvényes választ adók 5%-át azok aránya, akik szerint a sok gyermek lenne a szegénység egyik mutatója, de szintén kevesen voltak azok, akik szerint a szegénység a kulturális fogyasztáson, a szabadidő-felhasználáson vagy a társas kapcsolatokon keresztül ragadható meg. A legszembeötlőbb azonban a cigány származás alacsony említési aránya: csupán a válaszadók 1,3% véli úgy, hogy a szegényekre ez jellemző lenne.

3.4. táblázat. Milyen körülmények között élnek ma a szegények Magyarországon?
(említések száma és aránya az érvényes választ adók százalékában)

	N=	Érvényes választ adók %-ában
alacsony munkajövedelem, kereset	693	47,9
rendszeres pénzhiány	486	33,6
lakáskörülmények	454	31,4
anyagi fogyasztás vagy annak hiánya	421	29,1
étkezés	392	27,1
munkanélküliség	336	23,2
közműtartozás	214	14,8
öltözködés	189	13,1
szociális jövedelem, segély	145	10,0
gyermek taníttatása	124	8,6
lakóhely, lakókörnyezet	118	8,1
alkoholizmus	89	6,1
betegség	69	4,8
sok gyermek	68	4,7
kulturális fogyasztás vagy annak hiánya	56	3,9
szabadidő felhasználás	47	3,2
foglalkozás	45	3,1
cigány származás	19	1,3
társas kapcsolat vagy annak hiánya	18	1,2
Nem tudja, nem válaszolt*	76	5,0

*Az összes megkérdezett százalékában.

Megjegyzés: a kérdés nyitottan hangzott el, több válasz is lehetséges volt.

Megkérdeztük azt is, hogy ki milyen jövedelem mellett tekint ma Magyarországon gazdagnak vagy szegénynek valakit. Arra kértük a válaszadókat, hogy mondják meg: szerintük egy négytagú, két szülőből és két eltartott gyermekből álló családot mekkora háztartásjövedelem esetén számít gazdagnak és mekkora jövedelem mellett szegénynek. A válaszok eredményeit a 3.5. táblázat tartalmazza. Ezek szerint egy átlagos válaszadó szerint ma Magyarországon 133 ezer forintos egy főre jutó jövedelem felett egy család gazdagnak (az októberi mintában két ilyen háztartást találtunk), 18.500 forint alatt pedig szegénynek tekinthető. Ez utóbbi mintegy 20%-kal alacsonyabb a KSH által, a példában szereplő háztartástípusra közölt létminimum adatának a kérdezés időpontjára átszámított értékével, 23.700 forinttal (az 1999. évi adat közölt 21.230 Ft). Minél alacsonyabb valakinek a háztartásában az egy főre jutó jövedelem annál alacsonyabb jövedelem felett tekint egy családot gazdagnak, és ugyancsak pozitív kapcsolatot találunk a jövedelem és a fenti módon értelmezett abszolút szegénységi küszöb között is.

A 'Nem tudja' válaszok és a válaszmegtagadások együttes aránya a gazdagokra vonatkozó becslések esetén 9%, a szegényekre vonatkozó becslés esetén alacsonyabb, 5,5% volt. A háztartásjövedelemre vonatkozó becslések szórásában mutatkozó különbség is arra utal, hogy a magyar lakosoknak lényegesen jobban körülhatárolt, és viszonylag pontos elképzeléseik vannak az abszolút szegénységi küszöb nagyságáról.

3.5. táblázat. A mai magyarországi körülmények között Ön milyen havi nettó családi jövedelem mellett tekintenek egy két felnőttből és két gyermekből álló háztartást gazdagnak, illetve szegénynek?

	Háztartás-jövedelem átlaga	Háztartás-jövedelem mediánja	St. eltérés	Egy főre jutó jövedelem átlaga	N=	Nem tudja, nem válaszolt (%)*
Mekkora jövedelem mellett tekint egy családot gazdagnak?	531419	400000	1072215	132855	1389	8,9
Mekkora jövedelem mellett tekint egy családot szegénynek?	74150	60000	48422	18538	1440	5,5

*Az összes megkérdezett százalékában

Arról is képet szerettünk volna kapni, hogy az emberek szerint az iskolázottság, a szerzett képességek egyik legfontosabb mutatója, milyen összefüggésben van a társadalmi státussal. Arra kértük a válaszadókat, hogy becsüljék meg, különböző iskolai végzettséggel rendelkező emberek közül hányan gazdagok, illetve hányan szegények. A válaszok alapján azt mondhatjuk, hogy a magyar lakosság lineáris és pozitív kapcsolatot lát az iskolázottság foka és a társadalmi pozíció között: minél magasabb iskolai végzettsége van valakinek, annál nagyobb valószínűséggel sorolják a gazdagok, és annál kisebb valószínűséggel a szegények közé. Mindenképpen feltűnő, hogy a felsőfokú végzettségűeket azonos arányban gondolják gazdagnak és szegénynek, és nagyon magas az említési arány is, valamivel 30% feletti. Minkét szám meglehetősen magasnak tűnik, de a gazdagok számára vonatkozó becslések minden iskolai végzettség-kategóriában irreálisan magasnak mondhatók, de semmiképpen sincsenek összhangban a gazdagokra jellemző, korábban becsült jövedelmekkel. Itt is ugyanazt tapasztalhatjuk, mint korábban: a gazdagok esetében a válaszok szórása nagyobb, mint a szegények esetében. A megkérdezettek egynegyede egyetlen esetben sem vállalkozott számszerű becslésre.

3.6. táblázat. Ön szerint hányan gazdagok, illetve hányan szegények ma Magyarországon 100 olyan emberből, aki...

	Érvényes válaszok átlaga		St. eltérés		N=		Nem tudja, nem válaszolt* (%)	
	G	SZ	G	SZ	G	SZ	G	SZ
egyetemet vagy főiskolát végzett	33,6	30,9	23,9	26,4	1152	1163	24,4	23,7
érettségizett	25,2	42,0	19,4	26,0	1139	1143	25,3	25,0
szakmunkásképzőt végzett	19,8	49,9	18,2	26,6	1163	1168	23,7	23,4
legfeljebb általános iskolát végzett	7,9	70,5	12,4	25,1	1166	1183	23,5	22,4

*Az összes megkérdezett százalékában

A gazdagság és szegénység objektív mutatóinak feltérképezése mellett arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen attitűdökkel rendelkezik a magyar lakosság ebben a

kérdésben. Nyolc állítást soroltunk fel, és mindenkit arra kértünk, hogy egy ötfokú skálára vetítve fejezze ki egyetértését vagy egyet nem értését. Az eredményeket egy helyen összefoglalva a 3.7. táblázat tartalmazza.

Az első állítás a gazdaggá válás meghatározói között már említett kemény munkával volt kapcsolatos. Az általunk megfogalmazott állítás szerint aki keményen dolgozik, előbb-utóbb eléri amit akar. A válaszok rendkívül megosztottak voltak. A megkérdezettek közel egyharmada egyetértett, ugyanennyien nem értettek egyet, a fennmaradó valamivel több, mint egyharmada a lakosságnak pedig egyet is értett, meg nem is ezzel az állítással. Az egyetértők között felülreprezentáltak voltak a legfeljebb általános iskolát végzettek, a magasabb jövedelműek, valamint a nem nyugdíjas inaktívak (háztartásbeliek, munkahellyel nem rendelkező sorkatonák, gyesen, gyeden lévőek).

Még ennél is kisebb volt azok aránya, akik szerint Magyarországon ma mindenkinek egyenlő esélye van az érvényesülésre. A teljes mértékben és az inkább egyetértők együttes aránya 16%, az egyet nem értőké 60% volt. Ezzel összhangban az érvényes választ adók négyötöde szerint a jelenlegi gazdasági rendszer egyeseknek igazságtalan előnyöket biztosít. Ezzel az állítással csupán a válaszadók 6%-a nem értett egyet. Ugyancsak a jelenlegi társadalmi és gazdasági rendszer kritikájaként fogható fel az 'Ebben az országban becsületes úton nem lehet meggazdagodni' állítással való nagyfokú egyetértés. A válaszadók háromnegyede szerint ez az állítás jól jellemzi a mai magyarországi helyzetet. Időben kissé visszatekintve is ugyanezt tapasztaljuk. A lakosság közel 85%-a valamilyen mértékben egyetértett azzal, hogy az elmúlt tíz évben azok gazdagodtak meg, akik a zavarosban tudtak halászni. Az állításokkal kapcsolatos vélemények iskolázottság szerinti vizsgálata azt mutatja, hogy a legfeljebb általános iskolát végzettek a teljes népességben regisztráltnál nagyobb arányban fogadják el a társadalmi és gazdasági rendszer által biztosított egyenlő esélyekre és egyenlő helyzetekre vonatkozó állításokat, ugyanakkor ők azok, akik népességbeli részarányoknál nagyobb számban vonják kétségbe a becsületes úton való meggazdagodás lehetőségét. A meggazdagodás becsületes útjában a fiatalok, a magas jövedelműek és a kisebb városokban, községekben élők hisznek leginkább.

Két állítást is megfogalmaztunk a gazdagok és szegények közötti viszonytal kapcsolatosan. Az egyik ilyen állítás szerint a szegények irigyek a gazdagokra. Ezzel a válaszadók közel fele egyetértett, és csupán 18%-uk fejezte ki egyet nem értését. A másik állítás szerint a gazdagok lenézik a szegényeket. Ebben az esetben még nagyobb egyetértést tapasztalhattunk: a válaszadók 72%-a az ötfokú skálán a 'teljes mértékben egyetért' és az 'inkább egyetért' kategóriákat jelölte meg. Míg az első állítás esetében a vélemények egyenletesen oszlanak meg a társadalom különböző csoportjaiban, addig a második állítást az alacsonyabb jövedelműek nagyobb arányban hajlamosak elfogadni, mint a magasabb jövedelműek.

A magyar lakosság egyharmada egyetértett azzal az általunk megfogalmazott állítással, hogy a közeljövőben várható, az egyszerű emberek elégedetlenségének robbanásszerű megnyilvánulása. Ennél csak valamivel többen (a válaszadók 38%-a) voltak azok, akik ezt az állítást nem fogadták el. A képzetesebb, a jobb anyagi körülmények között és a megyei jogú, valamint a kisebb városokban élők ezt az állítást népességbeli részarányuknál nagyobb arányban utasítják el.

3.7. táblázat. Mennyire ért egyet vagy nem ért egyet az alábbi állításokkal? (öt fokú skálán: 5 – teljesen egyetért, 1 – egyáltalán nem ért egyet)

	Inkább egyetért	Egyet is ért, meg nem is	Inkább nem ért egyet	Összesen	N=	Nem tudja, nem válaszolt	Érvényes válaszok átlaga	Érvényes válaszok módusza	St. eltérés
Aki keményen dolgozik, az biztos lehet benne, hogy előbb utóbb eléri, amit akar	31,6	36,6	31,8	100,0	1507	1,1	2,96	3	1,22
Magyarországon mindenkinnek egyenlő esélye van az érvényesítésre	16,1	23,8	60,2	100,0	1493	2,0	2,26	1	1,26
A gazdasági rendszer igazságtalan előnyöket biztosít egyeseknek	78,9	15,4	5,7	100,0	1456	4,5	4,22	5	0,97
A szegények irigyek a gazdagokra	46,2	36,1	17,7	100,0	1469	3,6	3,47	3	1,18
A gazdagok lenézik a szegényeket	72,1	22,5	5,4	100,0	1487	2,5	4,11	5	0,99
A közeljövőben várható, hogy az egyszerű emberek elégedetlensége robbanásszerűen fog megnyilvánulni	32,3	30,0	37,7	100,0	1375	9,8	2,88	3	1,32
Ebben az országban becsületes úton nem lehet meggazdagodni	73,5	17,8	8,8	100,0	1489	2,3	4,12	5	1,10
Az elmúlt tíz évben azok gazdagodtak meg, akik a zavarosban tudtak halászni	84,8	11,6	3,6	100,0	1480	2,9	4,42	5	0,88

4. Nemzetek kedveltsége és elutasítottsága a visegrádi országokban

Októberi kérdőívünkben arra is választ kerestünk, hogy a közép-kelet-európai nemzetek mennyire tartanak rokonszenvesnek vagy éppen ellenszenvesnek különböző, kontinentális európai, angolszász és ázsiai nemzeteket. 24 nemzetet, népet – beleértve a megkérdezettét is – soroltunk fel és mindegyik esetében arra kértük a válaszadókat, hogy egy hétfokú skálára vetítve mondják meg, mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek a számára a felsorolt nemzetek, népek tagjai. A kérdést Magyarországon kívül Csehországban, Lengyelországban és Litvániában is ugyanakkor, ugyanolyan módon feltették az országok felnőtt korú lakosságát reprezentáló minta tagjainak. A minta elemszáma Csehországban 998 fő, Lengyelországban 1048 fő, Litvániában pedig 1006 fő volt.

Mind a magyarok, mind a csehek, mind pedig a lengyelek saját nemzetük tagjait találják a legrokonszenvesebbnek. A hétfokú skálán mért válaszok átlaga 6,00 közelében volt, Lengyelországban valamivel felette, Magyarországon és Csehországban pedig valamivel alatta. A lengyelek 90%, a magyarok és a csehek körülbelül 80%-a tartja rokonszenvesnek saját nemzetének fiait és lányait. A litvánok esetében ezekkel az adatokkal nem rendelkezünk. A továbbiakban, az összehasonlító elemzésekben nem vesszük figyelembe a saját nemzetbeliek megítélését.

A négy ország lakóinak véleményeiben fontos hasonlóságokat és különbségeket találunk. Az első lényeges hasonlóság, hogy a legrokonszenvesebb nemzetek között minden esetben ott találjuk a nyugat-európaiakat (svédek, franciák, olaszok, németek) és az angolszászokat (angolok, amerikaiak). Így például a svédeket a magyarok és a litvánok is – a válaszok átlaga alapján – első helyre tették, a csehek a harmadikra, a lengyelek az ötödikre. Szintén rendkívül rokonszenvesnek bizonyultak a franciák, akiket a csehek, a lengyelek és a litvánok is a második helyre soroltak, a magyarok pedig a hatodikra. Hasonló az angolok és az olaszok megítélése is. Az amerikaiak esetében a vélemények kicsit megosztottabbak. A lengyelek őket találták a legrokonszenvesebbnek, a magyarok is a harmadik helyre tették őket, a csehek azonban csak a hatodikra, a litvánok pedig a hetedikre. Ezek az eredmények megalapozhatnak egy olyan feltevést, mely szerint a legkedveltebb nemzetekről alkotott vélemények alapja elsősorban a személyes, mint inkább a kollektív, a történelmen keresztül megélt tapasztalatszerzés és jelenlegi aspirációk, jövőképek. Ez legmarkánsabban a lengyeleknél jelenik meg, hiszen az amerikaiakkal és a franciákkal szembeni nagyfokú rokonszenv nyilvánvalóan nem független a lengyel és a francia, valamint a lengyel és az amerikai nép alapvetően pozitív történelmi tapasztalataitól. Hasonló okokra vezethető vissza a németek nagyfokú elutasítottsága a csehek és a lengyelek, és viszonylagos kedveltsége a magyarok vagy a litvánok között. Az oroszok elutasítottsága mindegyik országban szintén nem független a többszörösen is negatív élményekből táplálkozó kollektív emlékezettől. Ugyanehhez a csoporthoz lehet még sorolni a japánokat, akik megítélésük alapján inkább a fejlett nyugati államokhoz, mint a többi ázsiaihoz tartoznak.

A közép-kelet-európai nemzetek megítélését két szempont mindenképpen befolyásolhatta. A földrajzi és az ettől nem független politikai nyugat-kelet tengely meghatározónak tűnik a vélemények szempontjából. A visegrádi országok lakói nagyobb rokonszenvvel fordulnak a többi visegrádi és a Jugoszlávia romjain létrejövő legkisebb, leggazdagabb és az EU-csatlakozás szempontjából egyik legesélyesebb állam, Szlovénia lakói felé. E nemzeteknél lényegesen kevésbé rokonszenvesnek

találták a négy ország válaszadói a szerbeket, románokat, bolgárokat, fehéroroszkokat vagy az ukránokat. Ezt a szempontot valamelyest keresztbemetszi a szomszédság, az együttélés, a történelmi és a mindennapokból táplálkozó személyes vagy potenciálisan bármikor megélhető személyes élmények. Ez utóbbiak nyilvánvalóan számosabbak a nyugati nemzetek tagjairól szerzett személyes tapasztalatoknál és legtöbb esetben valamilyen negatív élménnyel kapcsolódnak össze: bűnözés, az életformák és az életszínvonal különbözősége. Vélhetően e – szintén legalább két nagy csoportra bontható (történelmi és személyes, vagy kvázi-személyes tapasztalatok) – második szempont okozza a négy ország lakóinak véleménye közötti különbségeket. Így magyarázható a szlovákokkal szembeni nagyfokú rokonszenv a csehek, és viszonylag nagyfokú ellenszenv a magyarok körében. A magyarok esetében a szomszédok közül nemcsak a szlovákokkal, hanem a szerbekkel, a románokkal és az ukránokkal szemben is – a szlovákokkal szembeninél is lényegesen erőteljesebb – ellenszenv tapasztalható. Ez utóbbiaknál a magyarok nemcsak a nem szomszédos fehéroroszkokat, vagy bolgárokat, de a kínaiakat és a vietnámiakat, tehát nagyon különböző kultúrához tartozó nemzetek tagjait is rokonszenvesebbnek tartják. Különösen szembetűnő a románokkal szemben mindenhol megnyilvánuló ellenszenv, mely a három többi ország vonatkozásában semmiképpen sem magyarázható történelmi traumákkal.

Mindegyik ország lakói számára a romák bizonyultak a legellenszenvesebbnek, a válaszok átlagai a cigány nép esetében csak Lengyelországban haladták meg kis mértékben a 3,00-as értéket.

A magyarországi adatok lehetővé teszik a vélemények háttérváltozók szerinti vizsgálatát is. Megpróbáltuk feltérképezni a válaszok megoszlását meghatározó háttértényezőket. Így vizsgáltuk a véleményeket nem, kor, iskolai végzettség, jövedelem, gazdasági aktivitás és a lakóhely jogállása szerint. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a legnagyobb rokonszenvvel (vagy legkevesebb ellenszenvvel) a nők, a legfiatalabbak és a legidősebbek, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkezők, a munkanélküliek és nem nyugdíjas inaktívok, a nagyobb és kisebb városokban, esetenként a községekben élők fordulnak más nemzetek tagjai felé. A legalacsonyabb átlagokat rendszerint a férfiak, az 50-69 évesek, az érettségizettek, a legmagasabb jövedelműek, az önállók és a budapestiek között regisztráltuk. Ezek általános megállapítások mind a 24 felsorolt nemzet adatainak áttekintése nyomán. Ettől eltérő helyzetet tapasztaltunk például a csehek, a lengyelek vagy a japánok esetében, ahol a társadalmi-gazdasági háttértényezők éppen az előzőekkel ellentétes eredményeket mutattak.

4.1. táblázat. Mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek a(z)...

(hétfokú skálán: 1 – ellenszenves, 7 - rokonszenves)

	Magyarország (N=1524)		Csehország (N=998)		Lengyelország (N=1048)		Litvánia (N=1006)	
	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem válaszolt	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem válaszolt	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem válaszolt	Érvényes válaszok átlaga	Nem tudja, nem válaszolt
Amerikaiak	4,83	7,3	4,55	4,3	5,37	5,0	5,00	8,6
Angolok	4,91	8,8	4,86	4,7	5,15	6,4	5,00	12,5
fehéroroszok	3,41	19,0	3,28	12,4	4,02	8,0	4,25	7,2
bolgárok	3,61	12,5	3,32	6,9	4,17	9,5	4,22	28,4
kínaiak	3,34	9,1	3,25	11,2	4,15	12,6	3,79	22,8
horvátok	3,85	10,0	4,13	8,5	4,22	12,3	3,62	30,9
csehek	3,76	9,0	5,81	2,0	4,90	5,3	4,75	19,7
franciák	4,56	8,8	5,29	3,8	5,30	5,9	5,32	12,6
izraeliek (zsidók)	3,88	10,4	3,97	13,1	3,85	6,8	3,43	9,8
japánok	4,46	11,7	4,56	9,2	4,71	11,1	5,31	17,4
litvánok	3,69	23,2	3,83	16,6	4,53	7,3	n.a.	n.a.
németek	4,62	5,5	3,68	2,2	4,30	3,7	5,28	5,7
lengyelek	4,50	7,6	4,13	2,5	6,33	2,5	4,40	6,0
romák (cigányok)	2,61	5,4	2,18	3,4	3,28	3,5	2,47	9,5
oroszok	3,17	6,8	2,94	3,2	3,75	4,9	4,91	3,7
románok	2,78	6,7	2,72	5,9	3,33	7,0	3,86	27,8
szerbek	2,74	9,4	3,37	8,9	3,78	12,2	3,56	31,8
szlovákok	3,56	9,0	5,3	1,1	4,72	7,6	4,24	30,9
szlovének	3,97	14,5	4,64	13,0	4,51	12,9	4,11	35,5
svédek	5,05	11,9	5,17	11,8	5,03	8,9	5,45	13,2
ukránok	3,08	10	3,14	5,1	3,67	6,3	4,74	9,0
magyarok	5,89	4,4	4,14	5,6	5,00	7,2	4,59	25,7
vietnámiak	3,69	15,5	2,96	3,1	4,15	11,2	3,62	32,1
olaszok	4,81	8,7	4,47	5,9	5,20	6,4	5,30	15,5

4.2. táblázat. Mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek a(z)...
(helyezések a hétfokú skálán mért válaszok átlaga alapján)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország	Litvánia
amerikaiak	3	7	1	6
angolok	2	4	4	7
fehéroroszok	17	17	17	13
bolgárok	15	16	14	15
kínaiak	18	18	15	18
horvátok	11	10	13	19
csehek	12	-	7	9
franciák	6	2	2	2
izraeliek (zsidók)	10	12	18	22
japánok	8	6	9	3
lítvánok	13	13	10	-
németek	5	14	12	5
lengyelek	7	11	-	12
romák (cigányok)	23	23	23	23
oroszkok	19	21	20	8
románok	21	22	22	17
szerbek	22	15	19	21
szlovákok	16	1	8	14
szlovének	9	5	11	16
svédek	1	3	5	1
ukránok	20	19	21	10
magyarok	-	9	6	11
vietnámiak	14	20	16	20
olaszok	4	8	3	4

4.3. táblázat. Mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek a(z)...
(hétfokú skálán: 1 – ellenszenves, 7 - rokonszenves)

	Magyarország (N=1524)				Csehország (N=998)			
	Inkább rokonszenves	Semleges	Inkább ellenszenves	Összesen	Inkább rokonszenves	Semleges	Inkább ellenszenves	Összesen
amerikaiak	51,8	26,3	14,7	7,3	49,75	24,82	21,1	4,32
angolok	53,8	25,5	12	8,8	57,39	23,82	14,08	4,72
fehéroroszok	13,5	26,1	41,4	19	15,88	23,32	48,44	12,36
bolgárok	16,6	31,6	39,2	12,5	17,09	24,72	51,26	6,93
kínaiak	16,4	26,6	48	9,1	15,78	23,42	49,64	11,16
horvátok	25,6	30,9	33,5	10	36,22	26,06	29,28	8,45
csehek	23,7	30,6	26,7	9	81,41	10,05	6,53	2,01
franciák	45,6	28,6	17	8,8	72,16	15,98	8,04	3,82
izraeliek (zsidók)	27,2	28,9	33,5	10,4	31,86	23,72	31,36	13,07
japánok	41,4	27,1	19,7	11,7	47,74	22,91	20,2	9,15
litvánok	17,6	25,8	33,4	23,2	25,85	25,86	31,69	16,6
németek	50	24,3	20,2	5,5	30,25	24,32	43,21	2,21
lengyelek	43,8	26,7	21,9	7,6	39,7	28,14	29,64	2,51
romák (cigányok)	11,8	14,3	68,4	5,4	6,03	11,96	78,59	3,42
oroszok	14,4	23,5	55,3	6,8	14,97	18,59	63,22	3,22
románok	10,7	17,1	65,6	6,7	8,85	17,09	68,13	5,93
szerbek	9,4	17	64,3	9,4	21,01	20,7	49,34	8,94
szlovákok	18,7	28,4	44	9	73,24	14,08	11,28	1,11
szlovének	25,6	30,6	29,4	14,5	50,1	20,32	16,5	12,98
ukránok	55,2	25,3	7,6	11,9	61,47	19,82	6,84	11,77
svédek	13,5	21,2	55,3	10	18,22	21,23	55,44	5,13
magyarok	78,7	12,7	4,1	4,4	36,88	28,84	28,64	5,63
vietnámiak	18,6	30,2	35,6	15,5	14,78	20,7	61,41	3,12
olaszok	51,8	28	11,5	8,7	45,43	28,14	20,51	5,93

4.3. táblázat (folytatás). Mennyire rokonszenvesek vagy ellenszenvesek Önnek a(z)... (hétfokú skálán: 1 – ellenszenves, 7 - rokonszenves)

	Lengyelország (N=1048)				Litvánia (N=1006)			
	Inkább rokonszenves	Közömbös	Inkább ellenszenves	Nem tudja, nem válaszolt	Inkább rokonszenves	Közömbös	Inkább ellenszenves	Nem tudja, nem válaszolt
amerikaiak	67,8	20,1	6,8	5	13,5	24,2	53,7	8,6
angolok	61,6	22,6	9,3	6,4	11,7	24,1	51,8	12,5
fehéroroszok	34,1	22,2	35,6	8	31,5	21,9	39,4	7,2
bolgárok	34,8	26,1	29,5	9,5	20,4	25,8	25,3	28,4
kínaiak	34,2	24,3	29	12,6	32,9	20,5	23,7	22,8
horvátok	34,6	26,8	26,2	12,3	32,4	19,1	17,6	30,9
csehek	57,7	23,2	13,7	5,3	13,1	23,6	43,7	19,7
franciák	66,6	20,9	6,6	5,9	7,2	17,7	62,6	12,6
izraeliek (zsidók)	33,2	21,5	38,4	6,8	46,3	19,6	24,2	9,8
japánok	47,5	24,8	16,7	11,1	8,6	16,9	57,2	17,4
litvánok	45,4	24,2	23	7,3	-	-	-	-
németek	44,1	22,3	29,8	3,7	10,9	16,6	66,9	5,7
lengyelek	88,0	7,4	2,1	2,5	29,5	21,6	43,0	6,0
romák (cigányok)	24,3	17,8	54,5	3,5	69,2	8,8	12,5	9,5
oroszok	30,6	21	43,3	4,9	17,7	22,2	56,8	3,7
románok	23,0	17,3	52,7	7	27,3	24,6	20,3	27,8
szerbek	26,9	23,4	37,5	12,2	33,1	19,6	15,5	31,8
szlovákok	48,9	27,2	16,3	7,6	19,7	23,9	25,5	30,9
szlovének	41,3	25,5	20,4	12,9	20,5	22,4	21,7	35,5
ukránok	56,0	25,6	9,4	8,9	5,4	17,6	63,9	13,2
svédek	26,8	23,7	43,1	6,3	15,3	27,5	48,1	9,0
magyarok	55,7	26,7	10,5	7,2	12,9	25,8	35,5	25,7
vietnámiak	32,8	27,3	28,8	11,2	32,4	18,5	17,0	32,1
olaszok	62,7	22,4	8,4	6,4	7,1	18,8	58,7	15,5